

Еволюцията на бас китарата като хармоничен инструмент в музиката. Принципи на тоноизвличане

Евден Димитров

В последното десетилетие бе създаден огромен обем музикални композиции, в които бас китарата е в ролята на хармоничен инструмент. Тембърът ѝ се различава от електрическата китара по плътния си звук, наподобяващ баритон китарата. От началото на 21-ви век наблюдаваме изключителен възход в развитието на бас китарата и завръщането на нейното присъствие в модерната музика. Изпълнението на акорди е вече една от задължителните техники, присъстващи в репертоара на модерния бас китарист. Нужно е да отбележим, че тази техника е въведена през 70-те от Джако Пасториус, но нейното силно присъствие в популярната музика през последните 20 години се дължи на приноса на бас китаристите **Робърт Бъби Луис** и **Стивън Брунер**. Тяхната работа с поп-изпълнители от световната сцена подпомага разпространението на тази техника и еволюцията на инструмента в музикалния аранжимент. Изследователският интерес е насочен към анализа на еволюцията на изразните средства, използвани при бас китарата през последните 50 години. Тези техники подпомагат развитието на множество стилове, вдъхновявайки композитори да използват новите тембри и похвати на новосъздадения инструмент. В тази статия представям мои лични анализи и предложения за по-ергономично използването на тази техника при 4-струнната бас китара.

“Дабъл Стопс” и приносът на Джако Пасториус

Въвеждането на хармоничния подход при музициране на бас китара започва от началото на 70-те години на XX-ти век с изпълнителската техника “Дабъл Стопс”. Тази техника позволява на басиста да изпълни два тона на бас китарата едновременно, създавайки по-богат хармоничен контекст в аранжимента. Често срещана техника в днешни времена, като най-използваните интервали са *квинта*, *октава*, *децима* (голяма и малка), *секста* (голяма и малка) и *кварта*. През 1981 г., в албума си "Word of Mouth", Джако Пасториус представя една от първите солови бас версии на композицията "Blackbird", написана от Пол Маккартни и Джон Ленън. В нея присъства мелодично конструиране на акорди и “дабъл стопс”, които излагат хармонията и мелодията на композицията. Нека разгледаме първите пет такта от соло изпълнението на Пасториус¹:

Фиг. 1

A Moderately fast ♩ = 126
* A Bm/A A

mf
let ring throughout

* Chord symbols reflect implied harmony.

D/A E♭⁹/A E/A F⁹ F#m/A D♭+/A

¹ Scharfglass, Matt. Jaco Pastorius Omnibook. Hal Leonard. 2024. p.39

По време на изпълнението на отделните тонове, описващи хармонията, Пасториус използва единствено *Ре* и *Сол* струните, а свободната *Ла* струна продължава да звучи непрекъснато, създавайки ясна основа за тоналния център. Използването на свободни струни в тази техника осигурява консистентен звук благодарение на интервалите между използваните тонове, т. н. широко разположение на акордите. Важно е да се отбележи, че тази композиция изисква не само корекции в тоноизвличането, но и корекции в баланса на адаптерите, контролирани чрез отделните потенциометри. В дадения случай, Пасториус изпълнява тази композиция на китара *Фендър Джаз Бас*, който има налични два еднакви магнитни адаптера, единият в близост до голямото „магаре“, т.н. „Бридж“, а другия – до грифа, „Нек“.

Фиг.2 ²

За контрола на тези адаптери са предоставени три потенциометъра – два служат за контролиране на силата на звука на отделните адаптери, а третият отговаря само за контрола на високите честоти на цялостния звук на бас китарата.

² <https://eu.fender.com/products/player-jazz-bass>

Един от революционните подходи, който Пасториус представя и който е свързани с постигането на желания звук, е намаляването на силата на адаптера, по-близък до грифа. Тази корекция, въпреки че отнема от ниските честоти на инструмента, придава яснота на цялостния звук, постигайки по-конкретна атака на тона. При изпълнението на тризвучия и септакорди е необходимо да се намалят ниските честоти, за да се избегне пренасяването с обертонове. Най-високият тон за изпълнение на стандартната 4-струнна бас китара е *ми бемол* от първа октава. Този фактор налага по-ограничен подход на структуриране на акорди и обръщения за придобиване на консистентен звук и интонация. Един от често срещаните интервали, използвани при този вид музициране, е *децимата*. Концепцията за “дабъл стопс” може да е твърде комплексна за начинаещи и напреднали бас китаристи, тъй като изисква ясно разбиране на класическата хармония и разположението на отделните тонове по грифа на инструмента. В школата си “Модерната електрическа бас китара”, Джако Пасториус демонстрира използването на този похват при изпълнение на мажорна гама, като добавя още един глас в “дабъл стопс” техниката. Този момент в историята поставя началото на новата роля на бас китарата в музикалната група:

Фиг.3³

Example 11—Double Stops

17:25

Observe and be aware of this musical approach to playing double stops via spelling out a chord and harmonizing the major scale.

³ Pastorius, Jaco. Modern Electric Bass. Alfred Music. 1985 p.9

Преобладава визуалният метод на овладяване на инструмента посредством пръстовка и мускулна памет, функциониращи във всяка тоналност с преместване на лявата ръка в съответстваща на тоналността позиция. Този метод е полезно техническо упражнение за въведение в правилата на класическата хармония, както и техническо упражнение за издръжливост и интонация.

Приносът на Джако Пасториус за развитието на акордовата техника е представен в следващата фигура – транскрипция на бас линията на басиста *Натаниъл Филипс* от група „Плежър“ в композицията *Глайд*, присъстваща в албума „Фючър Нау“, издаден през 1979 г. Нужно е да отбележим, че за изпълнението на тази линия е необходимо едновременно издърпване (поп-техника) на струните с показалеца и палеца на дясната ръка – похват, въведен от създателя на Слэп техниката Лари Грeъм:

Фиг. 4

Соло бас изпълнители

В края на 20-ти век басисти като Виктор Уутън, Янек Гуиздала и Матю Гарисън усъвършенстват бас китарите, въведени от Джако Пасториус, и създават нов стил в инструменталната музика – „соло бас“. Важно е да подчертаем приноса на Виктор Уутън, който не само развива акордовото свирене, но също така е автор на множество перкусивни техники за бас китара, които значително обогатяват ролята на инструмента в музиката. В композицията си “More Love” от дебютния му албум “A Show Of Hands” този похват е комбинация от техниките *тапинг*, *флажолети*, “*дабъл стопс*”, “*гоуст*” ноти и множество перкусионни техники, изпълнявани с дясната ръка:

Фиг. 5⁴

The image displays a musical score for a bass guitar piece, likely "More Love" by Victor Wooten. The score is written in bass clef with a key signature of one flat (B-flat). It features two systems of music, each with a staff and a corresponding fretboard diagram below it. The first system is marked with a box containing the letter 'B' and a bracket indicating a second ending. The notation includes various techniques: *8va* (octave up), *RH* (right hand), *LH* (left hand), *Harm.* (harmonics), and *8va* (octave up). The fretboard diagrams show fingerings (e.g., 3, 4, 5, 7, 12, 14, 17, 16, 5, 6) and specific techniques like *Harm. - 1* and *Harm.*. A note at the bottom of the first system states: "*8va refers to both upstem and downstem parts." The second system continues the piece with similar notation and fretboard diagrams, including techniques like *8va*, *Harm. - 1*, and *Harm.*.

⁴ Wooten, Victor. The Best of Victor Wooten. Hal Leonard. 1996. p.63

Този начин на музициране придобива широка популярност от китаристи като Томи Емануел, но за първи път в историята на бас китарата се презентира в дебютния албум на Виктор Уутън. Композицията е написана в размер $\frac{3}{4}$, като още в първия такт Виктор Уутън *притиска* тоновете **Ре** и **Фа** към грифа, използвайки техниката “тапинг”, след което акцентира флажолетните тонове, разположени между 7-мо и 8-мо прагче на струните **Ре** и **Сол**. Нужно е да отбележим, че в това солово изпълнение се използва алтернативен строй на бас китарата – вместо конвенционалната **Сол, Ре, Ла, Ми**, Уутън транспонира всички струни в строя на тенор бас китарата - **Си бемол, Сол, Ре, Ла**. Тази промяна позволява на флажолетите да създават друг интервал, тъй като биват използвани за акомпанимент. В този случай на тези позиции вместо **Ре** и **Ла** ще звучат тоновете **Фа** и **Ла** – интервал голяма терца, представлявайки по-голямо хармонично богатство, структурирано върху тона Ре като основен. Същите принципи са представени и в следващите тактове, като Уутън изпълнява флажолети само с показалеца на лявата си ръка.

Учебниците на **Янек Гуиздала** презентират различни видове гласоводене при акомпаниране с тризвучия и четиризвучия. Като представител на соло бас изпълнителите е нужно да отбележим, че използва алтернативен строй на 5-струнната бас китара, въведен от Матю Гарисън, увеличавайки диапазона на инструмента. Този строй изисква използването на комплект струни с изцяло друг размер – струните, използвани при 6-струнната бас китара. Вместо първа струна **Сол**, втора **Ре**, трета **Ла**, четвърта **Ми** и пета **Си**, на инструмента се поставят по-тънки струни и се настройва – първа струна **До**, втора **Сол**, трета **Ре**, четвърта **Ла**, пета **Ми**.

В следващата транскрипция са представени най-често използваните видове мажорни четиризвучия на 4-струнен бас от учебника на Гуиздала “Кордъл бас”:

Фиг. 5⁵

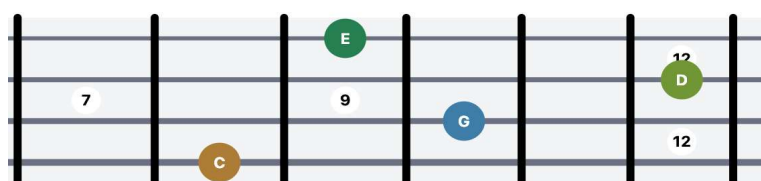
Свиренето на тризвучия и четиризвучия на 4-струнен бас е голямо предизвикателство, поради което в повечето случаи тази техника е инкорпорирана върху 5- и 6-струнни бас китари. Възможностите за изпълнение на акорди върху 4-струнна бас китара не са достатъчно разнообразни при акомпанимент. Благодарение на задълбоченото проучване и използване на тази техника достигнах до заключението, че с транспонирането на четвъртата *Ми* струна, броят на четиризвучията се

⁵ Gwizdala, Janek. Chordal Harmony Vol.2. Janek Gwizdala LLC. 2019. p.10

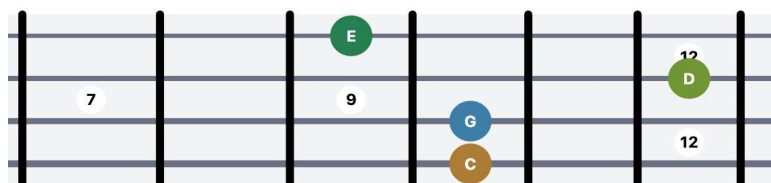
увеличава драстично, като същевременно се улеснява употребата на вече познатите гласоводения от стандартната настройка.

Открих, че възможностите за разнообразно гласоводене в различни тоналности се покачва с общо **47** вида хармонизиране на един тон (в най-високия глас на акорда). Тази настройка на инструмента дава предимства и от ергономична гледна точка, позволявайки с един пръст на лявата да се свирят квинти и октави. Този подход предлага нови възможности за 4-струнната бас китара, както и прекратява възникването на спазми и други свързани със сухожилията здравословни проблеми при свирене на акорди за по-дълго време. Изпълнението на четиризвучия изисква захващане на по-голям брой прагчета от грифа при стандартна настройка, което е изключително трудно поради големината на праговете и струните, **“Drop D”** пренастройване на четвърта струна с голяма секунда в низходяща посока. Тази настройка спомага за свиренето в една позиция за по-дълго време и въвежда нови пръстовки. В следващия пример представям разликата между двата строя при изпълнението на акорда *Сmaj9*:

Фиг. 6 Стандартна настройка (*сол, ре, ла, ми*) строй:

Фиг. 7 “Drop D” (*сол, ре, ла, ре*) строй:

В един от концертите, свързани с представянето на баса като хармоничен инструмент, участва бас китаристът Робърт "Бъби" Луис. През своята музикална кариера Луис свири в проекти на Стиви Уондър, Куинси Джоунс, Франк Гамбале и много други артисти, утвърждавайки се като представител на модерната бас китара.

Освен че е умел в традиционното изпълнение на бас китара, Луис демонстрира виртуозност в акордовото акомпаниране в различни музикални формации на световната сцена. Неговият принос за развитието на изразните средства на бас китарата е неоценим. В съвместния ни концерт в „София Лайв Клуб“ на 23-ти април 2025 г. представихме специална селекция от авторски композиции, които аранжирах конкретно за комбо състав с две бас китари с цел презентиране на неговите концепции за изпълнение на бас китара. В следващата фигура представям моя транскрипция на композицията “Енихау” на Робърт Луис. Тази, както и всички останали композиции, изпълнени на концерта, включват “акордово” свирене на бас китарата:

Фиг. 8

По време на престоя на Робърт Луис в София успях да осъществя отблизо изчерпателна комуникация, свързана с неговите начини на музициране, звукоизвличане, педагогически практики и музикален опит. Робърт Луис безусловно ме подкрепи по темите, изложени в дисертацията, тъй-като неговият експертен опит е безспорен в световната музикална практика. Имайки предвид съвременното развитие на инструмента в областта на тоноизвличането, Луис утвърждава няколко основни похвата в звука и изпълнението на бас линии. Идеята за експериментиране с различни интонационни структури вдъхновява творчеството на множество музиканти по света.

Тенденцията към развиване на пълноценните технически възможности на бас китарата чрез нейното усъвършенстване намира нова посока и в творчеството на съвременните композитори. Въпреки, че в популярната музика този подход не е основен, той значително обогатява музикалния речник и слуха на всеки басист, подпомага музикалното фразиране и техническата издръжливост, предоставяйки основа за провеждането на функционалния бас като мелодична линия.